

SERGE MEITINGER (ed.):

Henri Maldiney – une phénoménologie à l'impossible

1. vyd. Puteaux: Le Cercle Herméneutique 2002, 220 s.

*Existencia je zriedkavá. Sme nepretržité,
ale existujeme iba vtedy,
keď nás premieňa skutočná udalosť.*

(H. Maldiney, 1999)

Henri Maldiney je významným reprezentantom francúzskej fenomenológie druhej polovice 20. storočia. Veľký priateľ maliarov Aubruna, Nicolasa de Staëla, Duvilliera, Bazainea či Tal Coata, básnikov Francisa Pongea, André du Boucheta, jeden z bardov psychoanalýzy a existenciálnej analýzy v oblasti psychiatrie, kritik Lacana a vynikajúci znalec predsokratovcov. Umenie, jazyk, šialenstvo, existencia a antropológia – to sú základné oblasti, v ktorých sa neustále pohybuje Maldineyho myslenie. Tento filozof oslávil 4. augusta tohto roku už 100. narodeniny a pri tejto príležitosti pripravila Parížska ENS (École Normale Supérieure) v spolupráci s Univerzitou v Lyone (na prvej sa Maldiney vzdelával, na druhej vyučoval) dve októbrové konferencie pod spoločným názvom *Henri Maldiney: filozofická existencia (Henri Maldiney: une existence philosophique)*. Okrem toho na slovenský trh na začiatku roka 2013 uvedie vydavateľstvo Schola Philosophica preklad zaujímavej Maldineyho štúdie *Náčrt fenomenológie umenia (Esquisse d'une phénoménologie de l'art)*. Aj z týchto dôvodov sa oplatí upozorniť aspoň na jednu z prvých zásadných monografií¹ venovaných tomuto autorovi.

V roku 2002 vyšla v edícii *Phéno* vydavateľstva Le Cercle Herméneutique kolektívna monografia *Henri Maldiney – fenomenológia ako nemožnosť*. Kniha zostavená na podnet Ada Huygensa profesorom francúzskeho jazyka a literatúry na univerzite de La Réunion S. Meitingerom obsahuje celkovo 11 príspevkov z oblasti fenomenológie, antropológie, filológie, teórie umenia, poézie, lingvistiky, psychiatrie. Podľa slov editora, ale aj mnohých ďalších,² si *ani jeden* súčasný filozof nevyžaduje tak náročného čitateľa ako Maldiney. Ako jeden z hlavných pokračovateľov metafyziky vonkajška núti Maldiney svojho čitateľa, aby sa odovzdal „skúsenosti nemožného“, ktorá podľa neho konštituuje najvladnejšiu ľudskú existenciu, a pre toto „nemožné“ má rôzne mená: „ono je“ (*il y a*), Nič (*le Rien*), prázdnota (*le Vide*), „tam“ (*là*).

Človek, „pozorné tu“ (*ici attentif*) – ako sa enigmaticky vyjadruje Maldiney – je bytostnou otvorenosťou bytiu: „Všetko, čo vnímame ako súcno, je zjavením „ono je“ (*il y a*), ktorému sme pôvodne otvorení. Vo výraze „il y a“ označuje „y“ ono *tam* ako Otvore-

¹ Najnovšia monografia venovaná Maldineymu: F. Félix – P. Grosos (eds.) (2010): *Henri Maldiney: phénoménologie et sciences humaines*. Lausanne: l'Age d'Homme.

² Napr. Jacques Schotte (Schotte 2001, 17) nazval Maldineya „Hérakleitom medzi nami“, v podobnom duchu o ňom uvažuje vo svojej knihe J.-CH. Goddard (Goddard 2008, 94-99).

nosť, kde sa všetko odohráva a kde odohrávanie je bytím“ (Maldiney 1994, 227). Existovať je vlastne to isté čo maľovať – *maľovať znamená uskutočniť pohyb nadchádzania vonkajšej udalosti* (nech je ňou čokoľvek, vždy je to udalosť príchodu Iného, radikálna a rekonfigurujúca skúsenosť bytia), a existencia je tak pohybom prichádzania k... a zakúšania bytia – je to však pohyb nomáda: bez vopred určenej dráhy a bez možnosti trvalého usídlenia. Existovať = maľovať, maľovať = stať sa fenomenológom, t. j. byť „pozorným (a zakúšajúcim) tu“ k tomu, čo prichádza od „tam“, čo neopakovateľným spôsobom vtrháva do nášho života a čo nemožno datovať ani nijako kvantifikovať. Stať sa fenomenológom, to je požiadavka zostať pozorným k bytiu, ktoré sa nachádza v neustálom stave zrodu.

Prvé tri štúdie tejto knihy sú čisto fenomenologické, pretože sa zameriavajú na problematiku podmienok, pozadia a štruktúry *stretnutia* ako skúsenosti – tvárou v tvár človeka s človekom, sveta s človekom a človeka so svetom, dielom či bytím –, všetky tri vychádzajú z osobnej skúsenosti stretnutia s Maldineyom. Prvý text je svedectvom Ada Huygensa, Maldineyho „žiaka“, ktorý rozpráva o tom, ako *stretol* svojho „učiteľa“ vďaka neobyčajnému zážitku z čítania jeho textov. Huygens sa v ňom pokúša charakterizovať Maldineyho špecifický spôsob písania, pričom upozorňuje na to, že čitateľ, ktorému sa raz dostane do rúk Maldineyho kniha, by sa mal „nechať viesť jej rytmom“ (Meitinger 2002, 22). Maldineyho štýl písania – podobne ako štýl Heideggera, ktorého sa snaží vlastným spôsobom transkribovať do francúzskeho jazyka – si vyžaduje extrémnu koncentrovanosť, spolu-prítomnosť pri diele, ktoré nastáva ako prekvapenie; koncentrácia sa stáva dekoncentráciou, a to tak, že udivený čitateľ je vymrštený mimo seba. Slová tu prerušujú bytie slov, avšak participujú na spoluzrození a prekročení seba samého smerom k novému svetu a novému času. „Nie vysvetľovať, racionalizovať, ale viac existovať“ (Huygens, 2002, 22), stretávať sa so svetom a v tomto stretnutí prekračovať porozumenie. Stretnutie však nevytvára nejaký nový orientačný priestor, ale má byť priestorom pôvodnej prítomnosti, východiskovým bodom otvorenia sveta: „Stretnutie je momentom *Urstiftung*, pôvodného darovania či ustanovenia“ (Meitinger 2002, 31).

Osobný tón charakterizuje aj príspevok J.-L. Chrétiena, *Svetlo zakúšania (Lumière d'épreuve)*. Pripomínajúc niektoré Maldineyho analýzy Heideggera, Hölderlina či Cézanna vysvetľuje, ako preňho všetko – kríza, pociťovanie, udalosť, stretnutie, básnické dielo či plastika – predstavuje momenty prežiarené svetlom zakúšania. Maldineyho texty nás podľa neho môžu opätovne priviesť k tým kritickým a rozhodujúcim okamihom existencie, v ktorých sa svetlo skúsenosti transformuje do podoby „záblesku Bytia“ (*l'éclair de l'Être*) či heideggerovskej „svetliny“ (Meitinger 2002, 46). Nemalo by však ísť iba o čisto básnické pohnutie ducha okamihom zrodu sveta v nás vo svete, pretože v zakúšaní nejde o opätovné vynorenie sa niečoho dávno zabudnutého; ide o bytostnú zmenu videnia všetkého v novom svetle, ktoré predstavuje neredukovateľný pôvod skutočnosti.

Štúdia *Nepredstaviteľné ja (Le Moi inimaginable)* Emmanuela Housseta rozoberá maldineyovskú nereprezentovateľnosť a neviditeľnosť Ja vo vzťahu k sebe ako podmienku vyvstávania udalosti a otvorenosti sveta. Akákoľvek sebaobjektívacia predstavuje čosi ako raster vždy prekvapujúcej manifestácie sveta. E. Housset si všíma najmä spriaznenosť

Maldineyho s Heideggerom, keď ukazuje, že ani u jedného z nich nie je pôvodnou oblasťou skúsenosti subjektivita; že ja nie je najskôr jednoducho samým-sebou, aby sa mohlo stať iným, ale že je v pôvodnom odcudzenom vzťahu s vlastným nepredstaviteľným bytím, a až vďaka udalosti vyklonenia mimo seba si môže toto nepredstaviteľné ja privlastniť svoju inakosť.

Dalšie dve nasledujúce štúdie uvažujú o psychóze a pozadí jej vzniku. Psychanalytička Catherine Grossová zaznamenáva svoj prvotný šok pri stretnutí s psychotikom. Jeho psychóza mala pôvod v skúsenosti nemožného – to, čo je pre zdravého jedinca bežné a možné sa preňho náhle stalo zakázaným a psychotik bol odvtedy pod neustálym diktátom tohto nemožného a nemožnosti chopiť sa možností. C. Grossová vyslovuje svoj obdiv k Maldineyho fenomenologickým analýzám psychózy, pretože jej umožnili lepšie porozumieť podstate a príčinám vzniku psychózy. Psychotik je vnímaný z mimočasovej perspektívy nemožného opakovania pokusu dostať sa pred udalosť či zabrániť vzniku *udalosti*, ktorá mu znemožňuje prechod (či opätovný návrat) k realite. V analýzach tejto bytostnej metamorfózy ľudskej existencie pokračuje aj Arlette Joliová, keď skúma povahu a význam psychózy v zmysle „pred-objektívneho pociťovania“ prítomnosti pôvodného a ešte neusporiadaného sveta. Vo postoji psychotika nachádza pasivitu „otvorenosti udalosti“ (Meitinger 2002, 90) – „postoj“, ktorý je možno ešte radikálnejší než samotná fenomenologická *epoché*.

Štúdia Raphaëla Célisa *Inflácia a participácia: problematika osudu v diele H. Maldineya* (*Inflation et participation: la problématique du destin dans l'œuvre d'Henri Maldiney*) sa venuje maldineyovskej verzii autentickej existencie založenej na vzdorovaní osudu. Namiesto Nietzscheho mýtu o večnom návrate preferuje Maldiney skôr Hölderlinovu „lyrickú tonalitu“ – oproti voluntaristickej afirmácii života, ktorá je len maskovaním túžby po ľahkosti a vyššej duchovnosti, t. j. maskovaním snahy zabudnúť na existenciu, R. Célis zdôrazňuje afinitu Maldineyho a kvázi-hudobného súladu medzi idealitou a exterioritou, Ja a sveta podľa vzoru hölderlinovskej lyriky. Maldineyovskú osudovosť treba podľa Célisa chápať v zmysle ľudského podielu na tonalite a rytme dychu sveta – participácia na nich nás uvádza do súladu s atmosférou „patického“, ktorá je základom sveta a ktorá nás v každom momente obklopuje.

Sarah Brunelová si zase všíma temporálne súvislosti príchodu maldineyovskej „udalosti“, v ktorej možno začuť ozveny „nepamätnej minulosti“ alebo „minulosti, ktorá nikdy nebola prítomnosťou“ – výrazy dobre známe predovšetkým čitateľom Merleau-Pontyho a Levinasa. Zdá sa, že Maldiney tejto udalosti prisudzuje ešte aj iný zmysel, než je zmysel prekročenia kapacity pamäte či prekročenia toho, čo Levinas nazýva „anarchickou zápletkou v bytí“ – tento zmysel by mala predstavovať dimenzia budúcnosti.

Philippe Grossos a Eliane Escoubasová skúmajú povahu základnej Maldineyho kategórie *Niç* (*le Rien*). Ph. Grossos nachádza fenomenologickou cestou toto neviditeľné *Niç* v samotnej štruktúre zjavovania a E. Escoubasová na základe poslednej veľkej Maldineyovej knihy *Ouvrir le Rien, l'art nu* rekonštruje štyri základné korene maliarskeho diela: „Nič“, „Jedno“, „Otvorenie“ a „Prázdno“, pričom sa pokúša pomenovať základnú funkciu umeleckej abstrakcie. Fenomenologickou analýzou odhaľuje zmysel abstrakcie

ako „samotný spôsob existencie“ (Meitinger 2002, 180) a dospieva k trom závažným záverom. Podľa nej a) každá maľba je abstraktná; b) každé umenie je abstraktné; c) každá existencia je abstraktná.

Náčrt poézie podľa H. Maldineyho (Le trait ouvrant de la poésie selon M. Maldiney) je názov príspevku Antonia Rodrigueza. Autor v ňom charakterizuje „náčrt“, doslovne „vstupný, otvárací ťah“, ako formálno-rytmický aspekt každého umenia, podáva výpočet „špecifik“ a predností poézie pred prózou a na základe Maldineyho analýz básnika Francis Ponge sa pýta na štruktúru básnického „zjavovania bytia slova“.

Rad príspevkov uzatvára sám zostavovateľ Serge Meitinger štúdiou *Maldiney filológ (Maldiney philologue)*. Ukazuje v ňom, ako Maldiney využíva možnosti starej gréčtiny pri riešení súčasných problémov filozofie, a zdôrazňuje nutnosť „zostať filo-lógom“, čo znamená „byť s Logom v milostnom pomere“ (Meitinger 2002, 197) a načúvať mu, načúvať jazyku. Po špirále analýz času, Logu a Jedného Meitinger konštatuje, že je potrebná chronogenéza, aby bolo možné zjavovanie; je potrebný Logos, aby bolo možné zakúšanie, a je potrebné Jedno, aby bola harmónia.

Treba konštatovať, že prezentovaná monografia je naozaj výborným sprievodcom a zároveň poctou ešte stále neukončenému dielu Henriho Maldineyho. Všetky príspevky charakterizuje naliehavosť a otvorenosť svetu, ktorý sa opätovne zjavuje vo svojej novosti a inakosti, presne tak, ako to možno zaznamenať u samotného autora. Táto zriedkavá schopnosť vzbudzovať v čitateľovi údiv, klásť staré otázky novým spôsobom a prinútiť ich, aby v čitateľovi živo prežívali ešte dlho potom, ako zatvorí knihu, totiž robí z Maldineyho jednu z najzaujímavejších postáv súčasnej filozofie. Napokon mi nezostáva nič iné, než súhlasiť so želaním C. Grossovej, aby si Maldineyho dielo získavalo čoraz väčší okruh čitateľov.

Pavol Sucharek

Literatúra

- GODDARD, J.-CH. (2008): *Violence et subjectivité. Derrida, Deleuze, Maldiney*. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin.
- MALDINEY, H. (1994): Esquisse d'une phénoménologie de l'art. In: Escoubas, E. – Giner, B.: *L'Art au regard de la phénoménologie*. Toulouse: Presses universitaires du Mirail: École des beaux-arts de Toulouse, 195-250.
- MALDINEY, H. (1999): La poésie d'André du Bouchet ou la genèse spontanée. *Compar(a)ison* (2), 5-16.
- MEITINGER, S. (ed.) (2002): *Henri Maldiney – une phénoménologie à l'impossible*. Puteaux: Le Cercle Herméneutique.
- SCHOTTE, J. (2001): Héraclite parmi nous. In: Maldiney, H. – du Bouchet, A. – Kuhn, R. – Schotte, J.: *Existence. Crise et création*. Paris: Encre Marine, 17-44.

Pavol Sucharek
Inštitút filozofie a etiky FF PU
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov, SR
e-mail: pavol.sucharek@gmail.com